

Vakuf-name predstavljaju prvorazredne izvore za izučavanje niza pitanja iz naše istorije u doba turske vladavine. U radu M. Mujića, *Jezičke i sadržinske osobenosti vakuf-nama iz Mostara (druga polovina XVI vijeka)* obrađene su jezičke i sadržinske osobenosti nekoliko mostarskih vakuf-nama iz XVI stoljeća, i to: dvije vakuf-name Čejvan-ćehaje sina Abdurahmana, i po jedna vakuf-nama Nesuh-age Vučjakovića, Hadži Mehmed-bega poznatog kao Karađozbeg i Derviš-paše Bajezidagića. Upoređujući druge vakuf-name nastale na teritoriji jugoslovenskih zemalja, autor rada je došao do zanimljivih rezultata. Naime, ovi dokumenti su pisani dotjeranijim jezikom, »uvodni dio tih vakuf-nama, dispositio, predstavlja svojevrsnu filozofiju«, i za razliku od drugih vakufnama imaju neke institucije kojih nema u drugim dokumentima ove vrste.

Dva rada u »Prilozima« tretiraju problematiku iz oblasti orijentalne filologije. To su radovi T. Muftića, *Leksika za boje u arapskom (morphološko-semantički osvrt)* i S. Jankovića, *Polovi diglosije u arapskom*.

Članak F. Nametka *Tursko društvo u ranim romanima Rešada Nurija Güntekina* predstavlja značajan prilog izučavanju turske književnosti. Autor je na osnovu nekoliko romana R. N. Güntekina, čija su djela prevođena i na naš jezik, uspio da prikaže prilike u Turskoj s početka XX stoljeća.

U rubrici Osvrti »Prilozi za orijentalnu filologiju« donose osvrt A. Ljubovića na monografiju o Hasanu Kafiji Pruščaku, autora Omera Nakicevića.

Na kraju časopis donosi više ocjena i prikaza knjiga objavljenih posljednjih godina iz oblasti istorije, književnosti, filozofije. F. Nametak je prikazao knjigu N. Filipovića, *Princ Musa i šejh Bedredin*, M. Imamović knjigu A. Handžića, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, F. Spaho knjigu D. Bojanić, *Turski zakoni i zakonski propisi za smederevsku, kruševačku i vidinsku oblast*, A. Ljubović rječnik T. Muftića, *Arapsko-srpskohrvatski rječnik*, L. Gazić knjigu S. Grozdanića, *Na horizontima arapske književnosti*, F. Nametak knjigu S. Balića, *Kultura Bošnjaka — muslimanska komponenta*, A. Ljubović prevod *Historije logike* i knjigu N. Smailagića, *Klasična kultura islama*, te F. Nametak *Bulbulistan* F. Mostarca čiji je prevod, uvod i komentar napisao Dž. Čehajić i knjigu E. Kovačevića, *Granice bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici po odredbama Karlovačkog mira*.

Behija Zlatar

VI JUGOSLOVENSKI SIMPOZIJUM O NASTAVI ISTORIJE, Banjaluka 1, 2. i 3. septembra 1978. godine

Domaćin i organizator ovog naučnog skupa bilo je Društvo istoričara SR Bosne i Hercegovine. Osnovna tema Simpozijuma bila je »Upotreba izvornog teksta u nastavi istorije«. Skup kojem je prisustvovalo 260 nastavnika istorije, metodičara i naučnika iz cijele zemlje otvorio je predsjednik Društva

istoričara SR Bosne i Hercegovine dr Ibrahim Karabegović iz Sarajeva. U ime grada domaćina istoričare je pozdravila i poželjela im uspješan rad drugarica Branislava Trivić, predsjednik Opštinske konferencije SSRN Banjaluke. Ona ih je upoznala s poslijeratnim burnim razvojem grada u svim oblastima života i obnovi porušene Banjaluke poslije katastrofalnog zemljotresa, koji je zadesio ovaj grad oktobra 1969. godine.

Uvodnu riječ dao je predsjednik Stalne komisije za nastavu istorije i potpredsjednik Saveza društava istoričara SFRJ prof. dr Ignacije Voje iz Ljubljane, upoznavši prisutne s aktuelnošću tematike i osnovnim ciljevima ovog skupa. Zatim je predsjedavajući prof. dr. Rade Petrović iz Sarajeva podsjetio prisutne da ovaj Simpozijum svojim radom i prilozima koji se od njega očekuju treba da bude intenzivan doprinos funkcionalnjem marksističkom i stručnom vrednovanju programske osnove nastave istorije i plastičnjem prikazivanju istorijskih slika mladima. Time će ovaj skup oživotvoriti neke od zaključaka donesenih na VII kongresu istoričara Jugoslavije, a posebno one zaključke koji se odnose na efikasnije društveno obrazovanje i vaspitanje kroz nastavu istorije.

Prvi dio naučnog skupa bio je posvećen stručnoj raspravi koja je trebalo da rasvijetli mogućnost izrade nastavnih programa istorije u kojima će se produbiti njihova marksistička zasnovanost.

Uvodnim izlaganjem »Problematika izrade programa istorije kao obveznog predmeta zajedničkih osnova srednjeg usmјerenog obrazovanja u reformisanoj školi« akademik dr Bogo Grafenauer dao je vrijedan prilog u pronalaženju osnove za koncipiranje novog programa nastave istorije u srednjim školama u Jugoslaviji. Polazeći od činjenice da se istorija kao predmet izučava znatno duže u osnovnim školama u toku školovanja nego u školama srednjeg usmјerenog obrazovanja, akademik Grafenauer se založio za napuštanje tzv. »cikličnih krugova« u srednjoj školi, jer se u njoj, u stvari, ponavljaju istorijski sadržaji iz osnovne škole, i to na znatno nižem nivou. Karakter istorije kao predmeta u srednjoj školi proizlazi iz potrebe da se svoj omladini koja pohađa bilo koji vid usmјerenog obrazovanja moraju pružiti šire informacije, koje su, pored programa istorije u osnovnoj školi, potrebne prosječnom jugoslovenskom samoupravljaču za razumijevanje današnjeg svijeta. S druge strane, akademik Grafenauer se zalaže za takvu programsku koncepciju koja će izvršiti raspoređivanje istorijskih sadržaja na takav način »da omogući formiranje 'istorijskog mišljenja', tj. što samostalnije kritičko razumijevanje konkretnih događaja, procesa i struktura našeg vremena u smislu zakonitosti istorijskog razvoja«.

Osnova iznesenog prijedloga za organizaciju nastave u »zajedničkim programskim osnovama« oslanja se na dvije postavke:

— da se težište istorije prenese s dosadašnjeg evropskog istorijskog kruga na istoriju svijeta (jer to posebno zahtjeva položaj Jugoslavije u savremenom svijetu);

— da se pređe sa vojno-političke prirode postojećih istorijskih sadržaja u opštoj istoriji na cijelovitu istoriju čovjeka u prostoru.

Obrazlažući svoju drugu tezu, akademik Grafenauer konstatiše: »To je upravo karakteristika marksističke istorije 'u nastajanju', kako karakterišu

današnje stanje ovog pravca istorije akademik Branislav Đurdev i Pier Vilar, da spomenemo jedino ta dva dosta zapažena marksistička pisca o teoriji istorije, njenog izražavanja i prikazivanja.«

U svom izlaganju akademik Grafenauer je dao spektar tema koje treba uzimati u obzir kada se daje slika svijeta u pojedinim velikim epohama. On je naglašio da se samo uz povezivanje izloženih tema u prikazivanju konkretnih istorijskih odnosa može dati cijelovito istorijska pojava i upravo takvim pristupom se omogućava razvijanje marksističkog istorijskog dijalektičkog mišljenja.

Iznoseći suštinu prijedloga programske orientacije zasnovane na širem naučnom pristupu, koji bi neosporno dao cijelovitiju sliku onih istorijskih vrijednosti koje su spajale vremena i ljudi, akademik Grafenauer ukazuje i na bitne prednosti koje bi novi program ostvario u školovanju načina mišljenja kod mlađih generacija i naglašava: »Izolovano prikazivanje ne odgovara školovanju mišljenja, već samo učenju teorijskih teza i vjerovanju u njih; isto takvu školu mišljenja, već samo nije moguće postići uz ograničenje na savremenu istoriju (naročito stoga što se u posmatranju tog razdoblja isprepliću s istorijskim posmatranjem i elementi političkog uvjerenja, pa traži kontrolu njihovih uticaja na zaključivanja — što je poseban napor). Tek na toj osnovi školovano mišljenje s manje napora može da analizira i najnovije i savremene probleme. Kao dokaz su Marks i Engels koji su gradili marksističko mišljenje u istraživanjima te vrste i ne polazeći iz unaprijed određenih usamljenih socioloških ili drugačijih teorema.«

Izlaganje akademika Grafenauera i rezultati koje je dala veoma dinamična rasprava, u kojoj su učestvovali: prof. dr Avdo Sučeska, dr Hrvoje Matković, prof. dr Rade Petrović, mr Milutin Perović, dr Lazar Rakić i drugi, pridonijela je izgrađivanju nove koncepcije programa istorije u srednjim školama Jugoslavije. Učesnici Simpozija su bili jedinstveni u zahtjevu da ideje akademika Grafenauera treba da što prije nađu mjesto u nastavi istorije. Njegovi prijedlozi poslužiće kao osnova koncepcije jedinstvenog programa istorije u srednjim školama u Jugoslaviji, koju će istoričari ponuditi našem društву.

Na Simpozijumu je podneseno trinaest referata koji se odnose na osnovnu temu Simpozijuma »Upotreba izvornog teksta u nastavi istorije«. S upotrebom izvorne građe na slovenačkom jeziku u nastavi nacionalne istorije u slovenačkim školama prisutne je upoznao Štefan Trojar, profesor iz Ljubljane, dok je o upotrebi izvorne građe na makedonskom jeziku i njenoj naučnoj, idejnoj i metodičkoj vrijednosti govorio Naum Dimovski, profesor iz Skoplja. Naučnu i idejnu vrijednost hrestomatija i istorijskih čitanja tretirao je i dao korisne sugestije za njihovo suštinsko poboljšanje Tomaž Veber, profesor iz Ljubljane. O koncepciji moderne istorijske čitanke i načinu njenog korišćenja u nastavi istorije govorio je Blagota Drašković, profesor iz Zagreba. Slikovit prikaz načina upotrebe izvornih tekstova u nastavi istorije u Vojvodini dao je dr Đerđ Gal iz Novog Sada, dok je Hranislav Živković, profesor iz Beograda, prikazao načine korišćenja izvornog teksta u srednjoj školi. Zanimljiv prilog skupu dao je prof. dr Zef Mirdita iz Prištine govoreći o specifičnostima izvornog teksta iz istorije starog vijeka. O mogućnosti korišćenja djela klasika marksizma posvećen je referat mr Miladina Perovića iz Beograda.

Skup je pažljivo saslušao izlaganje Petra Strčića, profesora iz Rijeke, koji je govorio o korišćenju memoara, dnevnika i hronika i prof. mr Miomira Dašića iz Titograda, o korišćenju romana u nastavi istorije. Oba autora su se zadržala na naučnoj procjeni konkretnih istorijskih izvora, naglašavajući potrebu da svaki istorijski izvor, a posebno romani, treba da budu istorijski i idejno vrednovani prije nego uđu u nastavni proces. Ta djela mogu poslužiti i pomoći formiraju prave istorijske slike ukoliko imaju punu istorijsku i umjetničku vrijednost. O mogućnosti korišćenja političkih eseja u nastavi istorije govorio je Stanko Perazić, profesor iz Sarajeva. On se osvrnuo na politički esej između dva rata kod nas kao svojevrsno svjedočanstvo o tom vremenu. Osnovna i zajednička vrijednost tih eseja koji su tada izašli iz pera Krleže, Keršovanija, Vidmara, Masleše i drugih je u tome što su pred javnošću razotkrili istine o savremenom društvu, konfrontirajući buržoaskom romantizmu i nacionalizmu marksistički metod u analizi kulturno-istorijskih i socijalno-klasnih kretanja. Izdvajajući po svojoj misaonosti i istorijskoj podlozi Krležin politički esej koji u užem smislu dobiva okvire istorijskog teksta autor naglašava izvanredne mogućnosti upotrebe Krležinih eseja, jer oni podstiču učenika na dublje razmišljanje o jednom vremenu i bude težnju za širim saznanjima.

Mr Milorad Kesić iz Sombora i Miralem Arslanagić, profesor iz Sarajeva, govorili su o mogućnostima korišćenja izvornih tekstova Josipa Broza Tita u nastavi istorije NOR-a, revolucije i socijalističke Jugoslavije.

Svoj najpotpuniji doprinos vaspitanju i obrazovanju mlađih nastava istorije treba da ostvari prilikom izučavanja istorijskog razdoblja NOR-a i socijalističke revolucije i poslijeratnog razvitka SFRJ. U obilju izvornih tekstova koji se nastavniku nude iz tog perioda centralno mjesto pripada djelima Josipa Broza Tita. Naglašeno je da je moć Titove misli i u tome što sadrži veliko i nepresušno vrelo nadahnuća revolucionarnog stvaralaštva. Titova riječ i djelo, kao pouzdan i jedinstven izvor, treba da bude u funkciji nastave na onom mjestu i u onom vremenu i istorijskoj epizodi koja se objavljava mlađima. Na taj način će upotreba izvornog teksta druga Tita doprinijeti uvjerljivom i plastičnom prikazivanju naše socijalističke revolucije mlađima, koji nisu bili njeni svjedoci. Titova misao izrečena jezgrovito, jasno i jednostavno daje upečatljiv komentar dogadjajima koji su se desili u određenom vremenu. Bogatstvo dijalektički osmišljenih spoznajnih istorijskih istina datih u izvornom tekstu druga Tita snažno se odražavaju na učenikov emotivni svijet i imaju izvanrednu ulogu u nastavi. U referatima je dato više konkretnih primjera iz nastavne prakse samih autora, koji istovremeno naglašavaju da ti primjeri i izlaganja treba da posluže kao podsticaj nastavnicima prilikom pripremanja za nastavu da u svakodnevnom radu kreativno prilaze izboru iz ove izuzetne istorijske građe, koju im pruža Titova izvorna riječ.

Učesnicima Simpozijuma ostaće u prijatnoj uspomeni ekskurzija na legendarnu Kozaru gdje su istoričari posjetili Spomenik i izložbenu postavku na Mrakovici.

Puna vrijednost ovog naučnog skupa namijenjenog nastavnicima u školi treba tek da dođe do izražaja. Referate i raspravu koja je vodena na Simpo-

zijumu trebalo bi što prije publikovati kako bi bili dostupni svim nastavnicima istorije u našoj zemlji.

Nesumnjiva je korist od ovakvog oblika marksističkog i stručnog obrazovanja, koji pruža nova saznanja i nove mogućnosti stručnog i metodskog usavršavanja nastave istorije i razmjene iskustava u radu. Odlučeno je da tema sljedećeg simpozija bude »Umetnička djela o NOR-u i revoluciji i mogućnosti njihovog korišćenja u nastavi istorije«. Domaćin tog simpozijuma će biti Društvo istoričara SR Srbije.

Miralem Arslanagić